

Asia: VN/33963/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten uudistaminen

Koulutusten yhdenmukaistaminen ja uudistaminen joustavammiksi ja enemmän suomalaiseen yhteiskuntaan tutustuttaviksi sekä työelämälähtöisiksi on kannatettavaa. Koulutusten kokonaisuudessa tulee kuitenkin huomioida, että osalla maahanmuuttajista on – siinä kuin kantaväestölläkin – erilaisia oppimisen vaikeuksia, joiden takia oppiminen voi tapahtua huomattavasti hitaammin tai muuten keskiverrosta poikkeavalla tavalla. Esimerkiksi lukivaikeus tai kehityksellinen kielihäiriö voivat aiheuttaa suuria vaikeuksia vieraan kielen (suomen tai ruotsin) oppimisessa. Maahanmuuttajuus ei sinänsä ole kriteeri erityisopetuksen tarpeelle.

On välttämätöntä varmistaa, että koulutuksen järjestäjillä on käytössään systemaattiset menetelmät oppimisvaikeuksien ja erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen, sekä riittävä pedagoginen ja moniammatillinen osaaminen tunnistaa nämä vaikeudet ja tukea oppimista ja opiskelua oikealla tavalla. Uudistuksessa on selkeästi turvattava mahdollisuus joustaa koulutusten kestossa, sisällöissä ja tavoitteissa silloin, kun kotoutujan oppimisen edellytykset sitä vaativat.

Tärkeää on varmistaa, että paras osaaminen ja kokemus lukutaito- ja kotouttamiskoulutuksissa, joka usein on vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, siirtyy ja vahvistuu järjestämisvastuun siirtyessä kunnille. Kannatettavaa on, että Opetushallitus määräisi lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelman perusteista, millä parannettaisiin myös lukutaitokoulutuksen laatua ja yhdenmukaistettaisiin sen toteuttamista.

Kotoutumisen edistämisen rahoituksen säästöt

Esityksessä on kysymys hallitusohjelman toimeenpanosta, ja se tähtää taloudellisiin säästöihin maahanmuuttajien kotouttamisen toimenpiteissä. Säästöpyrkimykset ovat sinällään ymmärrettäviä ja tarpeellisia, ja kotouttamistoimenpiteissä voi olla jossain määrin tehostamisen varaa. Esityksessä kuitenkin tarkastellaan maahanmuuttajia yhtenä joukkona eikä oteta riittävästi huomioon eri maahanmuuttajaryhmien hyvin erilaisia palvelujen ja tuen tarpeita.

Rahoitus- ja järjestämisvastuun muutosten vaikutuksia tulee arvioida erikseen erilaisten oppijoiden, vähän koulutettujen ja pakolaistaustaisten kotoutujien osalta, jotta säästötoimet eivät tosiasiallisesti

heikennä heidän mahdollisuuksiaan kotoutua. Tämä olisi inhimillisesti ja taloudellisista haitallista ja ristiriidassa sen kanssa, että julkisen vallan tulee edistää eri vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten yhdenvertaisuutta. Inhimillisten tekijöiden lisäksi on muistettava, että onnistuneen kotoutumisen seurauksena maahanmuuttajat tuovat tärkeän työpanoksensa Suomeen.

Kotoutumisen tavoitteet ja velvoittavuuden lisääminen

Kotoutumisen tavoitteiden selkeyttäminen ja myös velvoittavuuden lisääminen on yleisesti kannatettavaa ja todennäköisesti kotoutumista edistävää. Keskeistä on kuitenkin löytää tasapaino velvoittavuuden ja vaatimusten sekä palvelujen ja tuen välillä. Vaikka yksilön vastuuta lisätäänkin, ei yhteiskunnan vastuuta huolehtia vastaanottavuudesta ja yhdenvertaisuudesta tule pienentää.

Aikuisten maahanmuuttajien työllistyminen nykyistä nopeammin ja paremmin parantaisi myös heidän lastensa mahdollisuuksia kokea kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Kielitaidon ja osallistumisvalmiuksien paraneminen vaikuttavat heidän voimavaroihinsa tukea lasta myös koulun ja kodin yhteistyössä. Erityisen suuri merkitys tällä on silloin, jos lapsi on erilainen oppija ja tarvitsee enemmän tukea oppimiseen ja opiskeluun myös kotona.

Velvoitteiden asettamisen tulee perustua yksilölliseen arvioon kotoutujan lähtötilanteesta, oppimisedellytyksistä ja terveydentilasta. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus ei tarkoita samoja vaatimuksia samoilla ehdoilla, vaan koulutuksessa ja muissa kotouttamistoimenpiteissä tulee varmistaa, että kaikilla on realistiset mahdollisuudet ja riittävä tuki saavuttaa tavoitteet. Velvoittavuuden rinnalle tarvitaan yksilöllistä harkintaa ja joustoa. Palveluiden järjestäjille on varmistettava tätä harkintaa koskeva vastuu ja osaaminen. Kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen on panostettava riittävästi, koska jokainen kohtaaminen edistää tai heikentää osallisuuden ja kuulumisen tunteen rakentumista.

Esityksen perusteluissa tehdään tärkeä huomio: ”Oman vastuun ja velvoittavuuden asettaminen tavoitteeksi edellyttää kotoutuja-asiakkaiden ohjaustyötä tekeviltä osaamista siitä, miten vastuuta ja velvoitteita voidaan vaihteittain lisätä ja samanaikaisesti keventää ohjausta. Ehdotettujen muutosten vaikutukset maahanmuuttajan oman vastuun ja velvoittavuuden lisäämiseen riippuvat osin siitä, onko ohjaustyötä tekevillä tahoilla edellä mainittua osaamista.” Kotoutumisen tukemisessa aivan keskeistä on, että ohjaustyötä tekevillä on riittävä osaaminen tunnistaa asiakkaiden tuen tarpeet ja suunnitella heidän kanssaan tarpeenmukaiset palvelupolut.

Alkuvaiheen palveluprosessin muutokset

Alkuvaiheen palveluprosessin sujuvoittaminen ja päällekkäisyyksien purkaminen ovat kannatettavia tavoitteita. Samalla on huolehdittava siitä, että heti alussa laaditaan tarpeen mukaisesti yksilöllinen palvelupolku.

Kannatettava ehdotus on, että osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma laaditaan samassa yhteydessä. Kotoutumissuunnitelman laatimiseen tulee osallistua opinto-ohjaaja tai muu asiantuntija, jolla on osaaminen selvittää koulutus- ja kielipohja sekä tunnistaa oppimisen ja opiskelun erityisen tuen tarpeita. Tämä on välttämätöntä, jotta palvelupolku vastaa kotoutujan todellisia edellytyksiä. Muun muassa erilaiset oppijat tarvitsevat enemmän aikaa, ohjausta ja tukea opinnoissa etenemiseen.

Muut huomiot

Erilaisten oppijoiden liitto katsoo, että kotoutumisen onnistumisen keskeinen tekijä on opiskelun aloittaminen heti Suomessa. Siihen on kannustettava, ohjattava ja annettava tuettu mahdollisuus. Siksi liitto tarkastelee hallituksen esitystä erityisesti siitä näkökulmasta, miten siinä huomioidaan maahanmuuttajien erilainen oppijuus: yksilölliset oppimisedellytykset sekä vaikeudet kielen ja lukutaidon oppimisessa ja muun osaamisen kehittämisessä. Erilaisilla oppijoilla tarkoitetaan ihmisiä, joilla on synnynnäisiä ja pysyviä oppimisvaikeuksia (lukivaikeus, matematiikan vaikeus, hahmotusvaikeus, motorinen vaikeus) tai oppimiseen vaikuttavia neurokirjon ominaisuuksia (kuten ADHD, autismitietäminen, kehityksellinen kielihäiriö).

Näin määriteltynä erilaisia oppijoita arvioidaan olevan noin 20 % ikäluokasta. Kansainvälisessä vertailussa on päädytty yleisesti samaan arvioon. Lisäksi oppimisen vaikeutta aiheuttavat traumatausta ja elämäntilannetta kuormittavat tekijät mukaan lukien syrjintä ja rasismi. Siten oppimisessaan ja opiskelussaan enemmän tukea ja joustavuutta tarvitsevien maahanmuuttajien joukko on todennäköisesti viidesosaa suurempi.

Uudistuksen toteuttamista ja sen tuloksia tulee seurata ja siten varmistaa, että uudenlaiset palveluprosessit ja koulutukset edistävät tavoitteiden mukaisesti kaikkien maahanmuuttajien kotoutumista. Maahanmuuttajien eri vähemmistöryhmiä edustavia kokemusasiantuntijoita tulee osallistaa palveluprosessin ja koulutusten suunnitteluun.

Tärkeää on huolehtia alueellisesta yhdenvertaisuudesta palvelujen saamisessa ja koulutukseen pääsemisessä sekä koulutuksen laadussa. Erityisesti enemmän tukea tarvitsevien asiakkaiden, kuten erilaisten oppijoiden, kohdalla tämä on välttämätöntä opinnoista ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Uudistuksen yhteydessä on välttämätöntä huolehtia rasismin vastaisen työn jatkumisesta ja tuloksellisuudesta kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Kotouttamistoimenpiteisiin tehtävät leikkaukset ja vastuun painopisteen siirtäminen yhteiskunnalta yksilölle voivat lisätä kielteisiä asenteita maahanmuuttajia kohtaan, mikä heikentää maahanmuuttajien kotoutumismahdollisuuksia. Toisaalta muutokset voivat lisätä maahanmuuton hyväksymistä, kun tulijat nähdään selkeämmin aktiivisina ja eteenpäin pyrkivinä yhteiskunnan jäseninä.

Erilaisten oppijoiden liitto korostaa, että kotouttamislainsäädännön uudistuksessa on keskeistä varmistaa tosiasiallinen yhdenvertaisuus. Tämä edellyttää, että palvelut, koulutukset ja velvoitteet mitoitetaan kotoutujien yksilöllisten edellytysten mukaisesti ja että ohjaus- ja koulutustyötä tekevillä on riittävä osaaminen ja resurssit tunnistaa ja tukea erilaisia oppijoita.

Reinikainen Sarianna
Erilaisten oppijoiden liitto ry